

АЛЕНА ШАТУРЫНА

Крышталёныя ключы маіх крыніц...

Вершы

Шатурына Алена нарадзілася 11 сакавіка 1989 года ў Магілёве. Скончыла Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, Міжнародную паслядыпломную летнюю школу «Нясвіжская Акадэмія», вивучала музейную справу ў Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў. Спецыяліст па ахове помнікаў, працавала метадыстам па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, намеснікам дырэктара Смаргонскага раённага цэнтра культуры, дырэктарам Смаргонскага гісторыка-краязнаўчага музея і Крэўскага замка. Аўтар ідэі і адна са стваральнікаў цыкла відэафільмаў аб помніках сакральнага дойлідства «Веліч былога», аўтар шэрага турыстычных маршрутаў. Жыве і працуе ў Смаргоні.

Вальнакрылым ветрыкам
Разнасцежыць весніцы:
Адбудзецца — здзейсніцца,
Сцішыцца — суцешыцца.

Пад імклівым ветразем
З просіні да безданы
Праз жыццё, што месціцца
Там, дзе не спадзеюцца,

Дзе ўстаюць бяскрылыя
Над крывёй і попелам
Невядомай сілаю,
Недасяжнай цнотаю,

І гадуюць кветнікі
З вальнакрылым ветрыкам.
Бо пялёсткі сцелюцца
Тым, хто не спадзеецца.

Вераснёўскае зорнае неба маё! —
Вечнай Сцежкі цягненне дадому,
Дзе адзінаму Богу жывому
Мы даніну сваю аддаём.

Мы глядзімся адно ў аднаго —
Зорны пыл і часцінкі кахання,
Ад народзінаў і да заклання
Так і не зразумеўшы Яго.

Дасканалыя толькі ў грахах,
Над сабой учыняем расправу.

...І няўжо Табе з намі цікава,
Вераснёўскага Неба размах?

ВІКТОРЫЯ СОН

У маленькім люстэрку

Аўтапартрэтныя апавяданні

Сон Вікторыя нарадзілася 18 чэрвеня 2005 года ў Мінску. Скончыла гімназію № 61 г. Мінска. Вучыцца на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Вершы друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Не плач

У дзяцінстве вельмі непрыемнымі і нават страшнымі словамі для мяне былі: «Не плач! Няма з-за чаго плакаць! Вось стукну, тады і будзе чаго!» Канешне, нягледзячы на крыўду і боль, я спынялася. Намагалася задушыць слёзы, кусаючы руку. Плакаць пасля гэтай фразы хацелася нават больш, але нічога не зробіш. Пасля я вырасла, і плакаць для мяне так і засталася чымсьці забароненым, праявай слабасці, якую я не магу сабе дазволіць. Зараз я цудоўна разумею, што ў гэтым нічога страшнага няма, але ў свядомасці гэта адклалася. Цяпер я ніколі не плачу побач з кімсьці, такое было, можа, некалькі разоў, а калі і заплачу, то значыць усё — ратуйце.

Першая ракетка

Вельмі важнае, значнае месца ў маім жыцці займае вялікі тэніс. Ім я праймаюся шэсць гадоў, прычым займаюся прафесійна. З першага па сёмы клас я аддавала гэтаму віду спорту большасць свайго часу. Калісьці нават марыла стаць знакамітай тэнісісткай, першай ракеткай, падобнай да Вікторыі Азаранкі і Серэны Уільямс. Я трэніравалася кожны дзень, хадзіла на майстар-класы, глядзела ўсе выпускі Уімблдона і Ралан Гароса. На дзень нараджэння я звычайна прасіла новую тэнісную сумку, ракетку ці красоўкі, бо кошт на спартыўны інвентар завоблачны, асабліва для тэніса.

Я была проста ў захапленні, калі на дзесяць гадоў мне падарылі сумку лімітаванай калекцыі ад Марыі Шарапавай. Тады мне здавалася, што я з такой сумкай дакладна буду выглядаць як сапраўдная

дарослая тэнісістка. Мы ўважліва падыходзілі да выбару ракетак, бо ад гэтага шмат што залежыць у час ігры. Я сабрала ракеткі розных фірмаў і розных памераў. Яны дагэтуль захоўваюцца дома. Для іх часта прыходзілася купляць новую намотку, бо ранейшая хутка сціралася. І ты пасля трэніроўкі заходзіш у спартыўную краму і разглядаеш гэтыя рознакаляровыя намоткі, якія ў згорнутым выглядзе нагадваюць губку ці кавалак паролону, выбіраеш самую яркую і намагаешся роўна заматаць яе на ручку ракеткі. І, канешне, роўна ў цябе не атрымліваецца, таму на наступнай трэніроўцы ты просіш трэнера дапамагчы. Ён без імпэту пагодзіцца, бо такіх просьбаў у яго кожны дзень з дзясяткаў.

Мой трэнер у Гарадскім цэнтры алімпійскага рэзерву быў вельмі патрабавальным і строгім, як і ўсе прафесійныя настаўнікі. Сваімі зморшчынкамі на лбе ён выяўляў самае невялічкае незадавальненне. А калі нешта пасур'ёзней, то крык быў на ўсю залу ці вуліцу, у залежнасці ад таго, дзе мы займаліся. Калі ты спазняешся хаця б на пяць хвілін, то ён запускае ў цябе мячамі з ракеткі. І калі трапляе, то хочацца заплакаць або закрычаць, бо вельмі балюча. Нават калі ты добра пазаймалася, выканала ўсе патрабаванні і выправіла хібы, трэнер моцна не пахваліць, бо для сапраўднага спартсмена не існуе цалкам задавальняючага выніку.

Аднойчы, калі мы займаліся ў зале, мне ў твар прыляцеў мяч. Прычым яго не хтосьці кінуў рукою, а мая суперніца не разлічыла моц удару — мяч адскочыў ад сцяны і трапіў мне ў нос. Зараз смешна, але на той момант вясёлага было мала. Было так балюча, але ж трэба працягваць гульню. Таму я трохі ачуныла ад такога сюрпрызу і зноў стала на корт. Але затое з гэтай сітуацыі я зрабіла выснову і яшчэ раз упэўнілася, што ў вялікім тэнісе лупіць па мячы з усёй моцы не абавязкова, так ты дакладна не пераможаш.

Спаборніцтвы, зразумела, былі асобнай тэмай, можна сказаць, нават балючай. Бо кожны сапраўдны тэнісіст марыць перамагачь, мець шмат залатых медалёў і

кубкаў, і я не была выключэннем. Ва ўсіх спаборніцтвах ты праходзіш пэўную колькасць супернікаў, пакуль не застануцца лепшыя, якія і будуць змагацца за прызавыя месцы. Так праходзілі мае чарговыя спаборніцтвы, і ўсё ішло на здзіўленне вельмі добра: я з лёгкасцю перамагла некалькіх дзяўчынак і з бадзёрым, упэўненым у перамозе пачуццём пайшла адпачываць і чакаць пачатак перадапошняга этапу. І вось, дзесьці праз гадзіну называюць прозвішчы тых, хто будзе змагацца між сабою на прадвырашальным этапе. Я чую сваё прозвішча і прозвішча дзяўчынкі, якая займалася з тым жа трэнерам, што і я, толькі на год ці два болей. Сказаць, што я была ў шоку, — нічога не сказаць! Уяўляеце, іграць супраць суперніка, які па факце займаўся больш за цябе. Тады я зразумела, што на мне вялікая адказнасць і проста так спалохацца і здацца я не магу. Я білася да апошняга і нават ганарылася сваім вынікам, бо мы ішлі роўна. Заставаўся апошні гейм у трэцім вырашальным сэце. Лік быў 40:40, і таму мы абавязаны былі разыграць яшчэ два мячы, бо разрыў для перамогі не можа быць у адно ачко. Першы выйграла дзяўчынка, але я падумала, што проста так не аддам ёй гэту перамогу, і была ўпэўнена, што зараз выйграю два мячы — і фінал мой. Але я паслізнулася на гэтым няшчасным грунтавым полі, пакуль бегла за кручаным пад сетку. І я чую ракавую фразу: «Гейм. Сэт. Матч». Я прайграла. Падрала форму, ногі, ракетку, але за гэта мне не было крыўдна, ды і балюча не было, было шкада, што я не змагу пазмагацца ў фінале. Але нічога, я тады з корта выйшла з паднятай галавой, бо зразумела, што для мяне гэта ўсё роўна своеасаблівая перамога. І ўвогуле, тэніс для мяне тады быў асобнай планетай: кожны рух, удар з кожным разам здаваліся мне ўсё больш вытанчанымі, больш смачнымі, жывымі. Мне хацелася праводзіць на корце ўвесь свабодны час, але лёс вырашыў інакш. І цяпер мая калекцыя ракетак чакае, калі зноў зможа выпрабаваць мяне на корце з новымі супернікамі.

ЛЮДМІЛА РУБЛЕЎСКАЯ

Дыханне попелу

Аўтабіяграфічныя рэфлексіі

Рублеўская Людміла нарадзілася 5 ліпеня 1965 года ў Мінску. Скончыла Мінскі архітэктурна-будаўнічы тэхнікум. Вучылася на аддзяленні паэзіі Літінстытута ў Маскве, затым перавялася на беларускае аддзяленне філфака Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, які скончыла ў 1994 годзе. Працавала ў часопісе «Першацвет», у газетах «Наша слова», «Літаратура і мастацтва», «СБ. Беларусь сёння». Цяпер — загадчык аддзела культуры газеты «Звязда». Аўтар многіх зборнікаў паэзіі, кніг прозы «Сэрца мармуровага анёла», «Старасвецкія міфы горада Б», «Пярсцёнак апошняга імператара», «Ночы на Плябанскіх Млынах», раманаў «Сутарэнні Ромула», «Дагератып», цыкла раманаў «Авантуры Пранціша Вырвіча» і інш., а таксама кніг казак «Прыгоды мышкі Пік-Пік», «Карона на дне віра» і інш.

Матылькі

У краме даўно перасталі прадавацца сапраўдныя сачкі.

Такія, ведаеце, з марлевым блякла-жоўтым ці зеленкаватым мяшком на драўлянай палцы. Хопсь — і матылёк патрапіўся.

Я памятаю той час, калі ўсе ўбачаныя матылькі былі здабычай. Ну як можна было іх не лавіць! Усё навокал, як марля сачкоў, бляклае ці бруднаколернае: тэлефонныя будкі, сцены пад'ездаў, асфальт, трыкатажныя кофточкі фабрыкі імя Фрунзэ і пірожныя «Лебедзь»... Яркімі былі толькі кветкі і матылькі.

Матылькоў было шкада.

Хаця ў дзіцячым садку я ўважліва назірала, як выхавацелька рыхтавала іх да калекцый. Матылька аглушала эфірным

спіртамі — яго прыносіла з медпункта мая мама, старшая медсястра садка. Потым бязвольнае цёмнае цельца жамяры пратыкала шпілька... Потым экспанат змяшчаўся на аксамітную паперу. А крылцы — ці мне здавалася — яшчэ доўга бяссільна трымцелі...

Налавіўшы поўны слоік матылькоў — капусніцаў, крапіўніцаў, лімонніцаў, — я іх адпускала. Яны ляцелі, як словы ненапісанных вершаў, і я не падазравала, што яны ўсё яшчэ да мяне вернуцца і пасядуць на старонкі чарнавікоў, абсыпаючы рознакаляровым пылком шэрыя дні...

Маркі

У 1970-я стрыечнага мацінага брата Сашу, інжынера, паслалі ад Мінскага завода радыёэлектронікі ў Англію. Не ведаю,

што была за нагода, але пражыло сямейства дзядзькі Сашы там, дзе Біг-Бэн і Бэйкер-стрыт, некалькі гадоў.

Працавала за мяжой і мая мама. Зусім маладзенькай патрапіла служыць у вайсковую частку ў толькі што ўтвораную ГДР — гэта яшчэ 1950-я гады... І адтуль слала ацалелай пасля вайны радні нечуваныя рэчы — вядома, танныя, якія магла набыць на невялікую сваю медсястрынскую зарплату, але ў БССР гэта быў цуд. Яркія тканіны і кофточкі, парцалянавыя талерачкі і статуэткі пастухоў і пастушак...

Мая бабуля Поля і яе сястра Вольга, маці дзядзькі Сашы, прайшлі ўсю вайну разам, дзве адзінокія маладыя маці з малымі дзецьмі на руках. Нацярпеліся гора, ледзь выжылі... Усё дзялілі напалам. Таму мая мама навезла дзядзьку Сашу гасцінцы з Карл-Маркс-Штату, а дзядзька Саша, патрапіўшы ў Англію, час ад часу перадаваў нешта нам. Адрэзы крымплёну і кітайскага шоўку, жуйкі і маркі...

Маркі былі для мяне. Усе ўжываныя, выразаныя з канвертаў — пасольская пошта. Я атрымала цэлы мяшэчак такіх марак. Сінгапур, Японія, ЗША, Саудаўская Аравія... Экзатычныя краявіды, незнаёмыя твары несумненна важных дзеячоў...

Бабуля і мама дапамагалі мне прывесці да ладу падарунак. Мы нажніцамі зразалі лішнюю паперу — і часта разам з зубчыкамі. Потым я кідала папяровыя квадрацікі і прамавугольнічкі ў місу з цёплай вадой, клей размакаў, і можна было аддзяліць марку ад паперы. Гэта потым я даведалася, што марка без зубчыкаў і клею на адвароце траціць калекцыйную каштоўнасць... А тады я нават узяла ў бібліятэцы кнігу пра філатэлію і была ўпэўненая, што сярод прывезеных з Англіі марак ёсць найрадчэйшая ангельская «Чорны пені».

Адразу скажу, што яе не было.

На руках у мамы ў двары дома на вуліцы Бірузова. 1966 г.

Зрэшты, мама пасля — жылі па-жабрацку — насіла мой альбом у сіняй дэрмацінавай вокладцы ў нейкую антыкварную краму, да спецыяліста-філатэліста, у спадзеве нешта прадаць. Антыквар уважліва ўсё перагледзеў, нічога не набыў.

У маёй школе № 16 вакол марак узнік цэлы бізнес. Асабліва цаніліся замежныя, бо рэдкія. Хлопчык Валерка, актыўны выдатнік, меў такія маркі — ягонныя бацькі працавалі ў Алжыры. І да атрымання заповітнага пакеціка з Англіі я, як і ўсе, выменьвала ў Валеркі замежныя рарытэты — маленькія, цямныя, з арабскай вяззю. Мяняла на савецкія, новенькія, з касманаўтамі, маўзалеям і амурскімі тыграмі. Кіраваў абменам увішны Валерка проста: вось, казаў, бачыш, на маёй марцы стаіць цана дваццаць, а на тваёй — пяць. Значыць, давай яшчэ тры маркі. Былі ў мяне сумнівы наконт таго, што на савецкіх марках цана ў капейках, на алжырскіх невядома ў чым, але я па жыцці ніколі не гандлююся.

Аднойчы Валерка прыйшоў у школу з самаробным латарэйным барабанам на шыі, у якім ляжалі згорнутыя паперкі. Цана білеціка — пяць капеек, у якасці аднаго з прызоў, помніца, была пластмасавая машынка.

«Калі збіраўся ў шлях далёкі крочыць»: апошняя размова з Міколам Мятліцкім

Калі збіраўся ў шлях далёкі крочыць,
То абяцаў: каб найхутчэй дабрацца,
Нідзе з дарогі вернае не збочыць
І ні на што наўкруг не азірацца.

Мікола Мятліцкі

Кніга «Абярэг», радкі з якой абраны мной у якасці эпіграфа да інтэрв'ю, выйшла ў 2022 годзе — пасля смерці яе аўтара Міколы Мятліцкага. Прачытаваны верш, як і паэтычны зборнік цалкам, — свайго роду падсумаванне — жыцця, узаемастасункаў з блізкімі людзьмі. Блізкімі творца лічыў усіх, хто «невypadкова выпадкова» супадаў з яго душэўнымі вібрацыямі, хто за пасадамі і шматлікімі ўзнагародамі бачыў у ім чалавека — чуйнага, трапяткога, здольнага здзіўляцца і здзіўляць.

Мы сябравалі, нягледзячы на розніцу ва ўзросце. Бачыліся, гутарылі пра літаратуру. Час ад часу зазіралі ў творчы архіў. Шмат планавалі, але паспелі зрабіць не ўсё. Затое сабраліся на гутарку, да якой Мікола Міхайлавіч рыхтаваўся год, збіраўся з думкамі. Верагодна, няпроста было вярэдзіць некаторыя ўспаміны.

У чарговай тэлефоннай размове дамовіліся сустрэцца. Тады я яшчэ не ведаў, што іду на апошнюю сустрэчу з сябрам.

27 лістапада 2021 года яго не стала.

● — Ваша нараджэнне прыпала на дзесяцігоддзе, калі краіна абівала з падола попел ваенных ліхалеццяў, будуючы новае — мірнае жыццё. Менавіта пра гэта першыя вершы юнага Колі Мятліцкага. Якія згадкі маленства трывожаць сэрца цяпер?

● — Я прыйшоў на свет у далёкім 1954 годзе. На Палессі — у Хойніцкім раёне, у вёсцы Бабчын. Гэтая вёска ўжо сваёю назвай багата гаворыць аб сваёй долі. Выпала так, што яна пасля жорсткай апошняй вайны напалову, а мо нават і больш, аўдавала. І вуліца, дзе я рос, была вуліцай удоў. Побач жылі Ахрэміха, Якубіха, Іваніха, Пеціха, Яніха... Усіх на сёння не пералічыць. І вось сярод гэтых тужліва спакутаваных бабуль, якія ўгіналіся на сваіх агародах, на калгасных палетках, бо яшчэ былі ў сіле, пад іх журботную песню — аўдавелую, сумную — прайшло маё ранняе дзяцінства.

ВІКТАР ШНІП

Незабыўнае

Пяць дзён у Лунінцы

Трыццаць сем гадоў таму студзень у Беларусі быў снежным і марозным. Прыехаўшы з Літінстытута на вакацыі ў Пугачы на палову тыдня і прызнаўшыся бацькам, што збіраюся летам жаніцца, я вярнуўся ў Мінск. У мяне была дамова з паэтам Міколам Мятліцкім паехаць у Лунінец на пяць дзён і праз Бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў зрабіць на Луніначчыне дваццаць сустрэч з чытачамі. За кожнае выступленне плацілася 18 рублёў. Грошы былі мне патрэбны на заручальныя пярсцёнкі.

Шапка Міколы Мятліцкага

Вярнуўшыся ранкам з Пугачоў у Мінск, я адразу пайшоў на чыгуначны вакзал, каб набыць квітку на цягнік, што ноччу праходзіць праз Лунінец. У чарзе прастаяў амаль гадзіну. «Білетаў няма!» — коратка адказала жанчына ў касе. Не разумеючы, што цяпер рабіць, я паехаў да Мятліцкага. Мікола ўжо чакаў мяне і, даведаўшыся, што няма білетаў, супакоіў: «Паедзем на вакзал за гадзіну да нашага цягніка. Я маю чароўную шапку!» Што за чароўная шапка? Я не пацікавіўся, але праз нейкі час у мяне ўсё ж з'явілася надзея, што мара зрабіць грошай здзейсніцца. Перад дарогай жонка Міколы Ірына добра пакарміла нас і дала сяго-таго з сабой. І я наогул павесялеў. Мікола быў сур'ёзны. Апрачаючыся, я сачыў за сябрам. І вось Мікола адчыніў шафу. Апануў зімовае паліто і дастаў пыжыкавую шапку, у якіх хадзілі толькі начальнікі. Прыехаўшы на чыгуначны вакзал, Мікола адразу пайшоў да акенца, за якім сядзеў адміністратар. Павітаўшыся, паказаў пісьменніцкае пасведчанне і

камандзіроўку і тут жа набыў два білеты да Лунінца.

Лунінец. Мароз. Завіруха

У купэ, акрамя нас, нікога не было. Паклаўшы сумкі з рэчамі пад лаўкі, мы вырашылі не распранацца, бо холадна, і ў Лунінец мы павінны прыехаць недзе ў гадзіну ночы. Усю дарогу размаўлялі пра будучыя выступленні, пра маю вучобу ў Маскве і жаніцьбу з Рублеўскай. Тут жа мы з Міколам дамовіліся, што ён у нас з Людмілай будзе сватам. За размовамі не заўважылі, як прыехалі ў Лунінец. Выйшлі з цягніка. Стаім на пероне, углядаемся ў цемру, спадзеючыся ўбачыць Зінаіду Дудзюк, якая павінна была як арганізатар нашых выступаў сустрэць нас. Нідзе нікога! Толькі мароз пад трыццаць, завіруха і самотны ліхтар на слупе гайдаецца і рыпіць, нібыта спявае пра сваю сіроцкую долю. Распытаўшыся ў дзяжурнага па вакзале, як дайсці да гасцініцы, мы з Міколам, уціснуўшы галовы ў плечы, каб было цяплей, пабрылі праз завіруху. Доўга ісці не давялося. Гасцініца ад вакзала блізка. Нас там чакалі Зінаіда Дудзюк і паведамленне, што ацяплення няма, бо ў батарэях замерзла вада. Пасяліліся ў нумар. Нам прапанавалі гарбату. Не адмовіліся. Пакуль неслі з вахты, гарбата астыла. Выпілі халодную. Каб крыху пацяплела ў пакоі, я ўключыў у ваннай гарачую ваду. Вада цякла і тут жа астывала. Ссунулі ложка ў адзін і вырашылі, не здымаючы з сябе нічога і ў шапках, легчы спаць.

Лунінецкае масла

Раніцай прачнуліся з закладзенымі на самі і забалелымі горламі. Хуценька папілі гарбаты з канапкамі, якія нам у дарогу дала Міколава Ірына. Зінаіда Дудзюк нас падганяла, бо першы выступ вельмі рана — а дзявятай на заводзе, дзе вырабляюцца малочныя прадукты. У чырвоны куток прыйшлі жанчыны ў белых халатах і хусцінках. Чалавек дзесяць. Дырэктарка завода адразу папярэдзіла, што ў нас усяго хвілін двац-

Вяселле. 24.07.1987 г.
На здымку Мікола Мятліцкі,
Людміла Рублеўская, Віктар Шніп,
Іван Чупрыс, Алег Карповіч

цаць. Мікола гаварыў шмат, і мне засталося пачытаць пару вершаў. Потым пайшлі ў кабінет дырэктаркі, дзе нас чакала гарэлка і закуска. Выпілі, закусілі. Ап'янелі. Пачыталі дырэктарцы вершаў, паскардзіліся, што жывём у холадзе і ў голадзе. Жанчына тут жа прынесла нам кілаграмы два масла, загорнутага ў чыстую паперу. А ў нас няма куды яго пакласці. І як яго вынесці з завода праз вахту, дзе ўсіх правяраюць? Прыклалі мне да жывата пад паліто. І я стаў брухатым. Іду да вахты, трымаю рукі на жываце і думаю, хаця б не правярылі, што гэта я там пад палітом нясу. Правераць. Знойдуць. Пасадзяць у турму, і будзе мне летам жаніцьба. Не правярылі. І потым мы з Міколам елі пяць дзён лунінецкае масла, але так усё і не з'елі. Ад'язджаючы ў Мінск, пакінулі вахцёрам.

Лунінецкая лесапілка

Адно з нашых з Міколам Мятліцкім выступленняў было на лесапілцы непадалёк ад Лунінца. На газіку па нас прыехаў дырэктар. Ехалі каля гадзіны. Прыехалі. Навокал усё гудзіць і трашчыць. Як тут выступаць? Дырэктар, распавёўшы пра лесапілку, павёў нас да сябе ў кабінет. А там ужо стол накрыты. Пытаецца: «Што будзем спачатку рабіць: выступаць ці снедаць?» — «Выступаць!» — «А можа, паснедаем?» — прапанаваў дырэктар. Мы не адмовіліся,

бо акрамя масла і батона нічога яшчэ не елі. Паснедалі. Ап'янелі. Дырэктар паклікаў да сябе ў кабінет сваіх замаў і бухгалтараў і аб'явіў наша выступленне. Мікола гаварыў доўга, а я прачытаў вершаў пяць. Потым нас адвезлі ў іншае месца, дзе нас чакаў накрыты стол і чалавек дзесяць слухачоў.

У школах

У школах Лунінца з Міколам Мятліцкім выступалі па поўнай праграме — распавядалі пра сябе, чыталі вершы, адказвалі на пытанні, давалі аўтографы. Пасля выступлення нас вадзілі ў школьную сталоўку, кармілі. Усё было прыстойна і афіцыйна, як і трэба ў навучальнай установе. Але ў адной школе натрапілі на дырэктара, які ў свой час вучыўся на філфаку і добра ведаў многіх пісьменнікаў. Выступленне ў нас у той дзень было ўжо апошнім, і нам не трэба было нікуды спяшацца. Вучні і настаўнікі пайшлі па дамах, а мы засталіся з дырэктарам у сталовай. І яшчэ гадзіны дзве вячэралі і чыталі вершы. Я ажно ахрып. У гасцініцу з Міколам ішлі пешшу. Гадзіны дзве. Спявалі песні, жартавалі, смяяліся. Ішлі, ішлі і раптам зразумелі, што ідзем не ў той бок. Добра, што ехала міліцыя і ўбачыла нас, п'яных, і завезла ў гасцініцу. На Міколу была яго чароўная шапка — пыжыкавая.

АЛЯКСАНДР РАДЗЬКОЎ

Украпіны

Словы ў афіцыйных, навуковых і карпаратыўных дакладах, а таксама — для зместу бяседных і таварыскіх гутарак

Ад перакладчыка.

Аляксандр Міхайлавіч Радзькоў, Педагог з вялікай літары, не перастае здзіўляць сваімі публіцыстычнымі, літаратурнымі пошукамі. Збіральнік цікавых гісторый, пісьменнік, які імкнецца спалучыць сацыялогію жыцця і выхаванне грамадства і чалавека, знаходзіцца пастаянна ў творчай, мастацкай дарозе. Ён шукае аргументы, каб можна было смела выкласці свае ўласныя думкі, разлічваючы не толькі на ўвагу, але і на паразуменне.

Аляксандр Міхайлавіч спрабуе дыялог з чытачом зрабіць доказным, яркім. Таму, пэўна, і свой шматгадовы вопыт у стасунках са словам, з кнігай ён выклаў і такім зборам, кажучы па-руску, «вкрапленный» да нашай рэчаіснасці.

Старонкі з кнігі «Украпіны...» і прапануем мы чытачу «Маладосці» ў перакладзе на беларускую мову. Прапануем на чытанне, абмеркаванне і на развагі.

Прадмова

Да любога выступлення перад людзьмі трэба рыхтавацца. Ці то гэта афіцыйная справаздача на пасяджэнні ўрада, ці даклад на навуковай канферэнцыі, ці чарго-

вая лекцыя перад студэнцкай аўдыторыяй, ці выступленне перад калегамі па працы, ці віншаванне сябра з днём нараджэння, ці наказ маладым, якія бяруць шлюб, ці тост на сяброўскім застоллі. Зразумела, што любая прамова перад людзьмі павінна быць грунтоўна прадумана па змесце, строга і лагічна выбудавана, павінна ўтрымліваць у сабе новыя для слухачоў звесткі і цікавую інфармацыю. Прысутнасць гумару заўсёды пажадана, але яго трэба акуратна дазіраваць у залежнасці ад прызначэння прамовы.

Будзе правільна, калі напрыканцы выступлення паўторыцца думка, выкладзеная ў пачатку. Трэба яшчэ памятаць пра тое, што траціну тваёй прамовы ўсе слухаюць дастаткова ўважліва (хто ты, з чым прыйшоў, навошта мы табе, што ты ад нас хочаш), да другой часткі толькі прыслухоўваюцца (нічога новага няма, не напружвае, але і не захапляе), а трэцюю ўвогуле не слухаюць (усё пра адно і тое ж, сумна і банальна).

Таму на пачатку выступлення аўдыторыю трэба ашаламіць, а мо нават і збянтэжыць узроўнем праблем ці пытанняў, з якімі ты прыйшоў, паказаць, што без іх рашэння ўсім будзе складана, а то і немагчыма жыць. Пасля — прапаноўвай свае рашэнні гэтых праблем. І напрыканцы — што кожны з прысутных павінен пры гэтым рабіць. Як тут заснеш? Трэба ж зразумець, што табе прапаноўваюць зрабіць — а раптам не справішся.

Пры выступленні надзвычай неабходна ўважліва сачыць за аўдыторыяй. Калі яна ад цябе «сыходзіць», заўсёды будзе да месца яркая, нечаканая гісторыя, няхай сабе і анекдот. Але яны павінны быць грунтоўна прадуманы і папярэдне падрыхтаваны. Добры экспромт — загадзя прыгатаваны. Напрыклад, вялікі нямецкі матэматык Карл Веерштрас нават для сваіх лекцый па матэматычным аналізе зараней падбіраў забаўныя гісторыі, устаўляючы ў патрэбныя мясціны канспект слова «scherzen!» (жарт).

Але такія гісторыі трэба строга дазіраваць. Нават у застольнай прамове. Яны павінны быць да месца, і іх не можа быць

шмат. Пры гэтым заўсёды ёсць небяспека пасля паспяховай украпіны ў сваё выступленне анекдота, які выклікаў бурную рэакцыю і шчырую зацікаўленасць да выступоўца, паўтарыць поспех, раскажаць яшчэ адзін. Гэта — вялікая памылка! Дакладна згубіце дасягнуты эфект. Цярпіце. Цвёрда маўчыце, хаця гэта і невыносна цяжка.

Рэкамендую сваё выступленне, дзе б і перад кім яно ні планавалася, пачынаць з цікавай, але мудрагелістай гісторыі. Не з анекдота. Трэба паказаць слухачам узровень сваёй эрудыцыі, ступень сваёй адукаванасці, павагу да аўдыторыі. Гэта ў многім абароніць ад пустых і правакацыйных пытанняў. Нікому не хочацца выглядаць перад людзьмі горш за іншых. Менавіта таму я пачынаю падборку займальных гісторый з навуковай сферы.

Збіраў я гэтую калекцыю ўсё жыццё, са школьных гадоў. Запачытваў адусюль: з кніг і часопісаў, з манаграфій і навуковых артыкулаў, з выступленняў і аповедаў сваіх калег і блізкіх мне людзей. Раней такія займальныя ўкрапіны журналісты часта ўстаўлялі ў газетныя артыкулы. Я за імі нават паляваў. Зразумела, што такі пошук меркаваў і ўважлівае штодзённае чытанне прэсы. Усе гэтыя гісторыі, прытчы, анекдоты ўжо выкарыстаны ў працы, таму правераны на ўспрыняцце аўдыторыяй. Безумоўна, не ўсе давалі ашаламляльны эфект, але абавязкова спрацоўвалі.

Не трэба чытаць усе гэтыя мініяцюры адразу ад пачатку да канца. Так губляецца іх кропкавы зарад. Рабіце паўзы і прыпынкі. А лепей звяртайцеся да напісанага, калі ўзнікне патрэба. Да таго раздзела, які болей падыходзіць па тэме выступлення, да якога рыхтуецеся. Але папярэдне, хаця б аглядна, трэба прагледзець усё.

Упэўнены, што да тых украпін, якія прапаноўваю вам я, абавязкова будзеце дадаваць і свае.

Для навуковых дакладаў і гутарак

Даклады на навуковых канферэнцыях і семінарах вельмі адказныя. Яны ж прызначаны для прад'яўлення калегам новых вынікаў даследаванняў. Таму адпаведныя выступленні павінны быць строга і лагічна выбудаваны, максімальна «ўпакаваны» прафесійнай інфармацыяй і гранічна лаканічныя. Слухачам у гэты час даносяцца ў многім невядомыя ім звесткі і факты, мяркуецца іх ацэнка навуковай супольнасцю, таму аўдыторыя павінна быць максімальна засяроджана на ўдумлівым успрыняцці сказамага. Тут, вядома, не да анекдотаў. Хіба што на пачатку даклада, каб засяродзіць на ім увагу прысутных, можна дазволіць сабе кароткае адступленне. Напрыклад, раскажаць, што, калі знакамётаму беларускаму матэматыку Мікалаю Паўлавічу Яругіну прапанавалі да 70-годдзя выдаць поўны збор яго навуковых прац, ён са здзіўленнем высветліў: напісанае ім у 20-гадовым узросце не разумее. Пасля гэтага, падкрэсліўшы, што не трэба губляць час, перайсці да выкладання вынікаў праробленых даследаванняў.

У час адказаў на пытанні, якія паступілі пасля даклада, ужо можна адчуць сябе вальней, але ніколі ні ў якім разе не расслабляцца. Прысутныя калегі разумныя, уважлівыя, у іх пытаннях дакладна будуць новыя для вас думкі, нечаканыя назіранні і нават падказкі. Але магчымы і непрыемныя для вас ацэнкі вашых дасягненняў. Засмучацца з гэтай нагоды не варта, але тут ужо можна акуратна скарыстаць і да месца афарызм, і жарт, які падыходзіць. Напрыклад, узгадаць філосафа Сенеку, які казаў, што свет не варты ламанага гроша, калі ў ім не застанецца нечага незразумелага.

Пасля знакавых навуковых форумў звычайна адбываюцца банкеты. Гэта вельмі карысны працяг навуковых дыскусій, але ўжо ў даволі нязмушанай форме. Тут тым болей нельга даваць слабіну і трэба быць зараней падрыхтаваным да такіх сасункаў з калегамі, мець у запасе некалькі тостаў. За сталом могуць жа і слова даць.

ВАЧЫМА МАЛАДЫХ

ЛУНЕЙКА

Пяць старонак
тэксту —
пяць гадзін разваг

У душы нараджаецца шчыmlіва-радасная пачуццё, як толькі я бачу сучасную беларускую літаратуру. Умомант у галаве ўзнікае тысяча і адно пытанне: пра што пішуць цяперашнія пісьменнікі? Што іх хвалюе? Доўга не думаючы, бяру новую кнігу, і тут пачынаецца маё чарговае цікавае і невераемае падарожжа ў Сусвет сучаснай беларускай літаратуры. Хачу распавесці вам, дарагія чытачы, пра яго больш падрабязна.

У творы «Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын» Алеся Бадака ўражвае ўсё: пачынаючы ад назвы, працягваючы зместам і заканчваючы апошнім сказам. Радкі гэтай «інструкцыі» мне хацелася перачытваць зноў і зноў. Бясспрэчна, на гэта паўплывала своеасаблівая афарыстычная мова твора: «Адзінота — пакута, калі пакідаюць цябе. Калі пакідаеш ты — яна асалода, якая з часам пераходзіць у супакаенне». Гэтыя словы прымусілі задумацца: як часта людзі кідаюць тых, у каго заханы, праз хвілінны прыліў гардыні і эгаізму? На жаль, так, здараюцца выпадкі, калі ганарлівасць ды імпульсіўнасць перамагаюць шчырасць. А потым мы застаёмся з гэтай адзінотай, як з самым цяжкім камнем, які самі добраахвотна ўзвалілі сабе на плечы, і ў выніку жыццёвы шлях становіцца яшчэ больш забытаным, а новы дзень — новай пакутай. Таму «асалода з лімонным прымешкам шкадавання» неўзабаве можа пераўтварыцца ў той горкі асад, які доўга будзе жыць у душы. Такія думкі ўзніклі ў мяне пры прачытанні твора.

Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын : апавяданні / [укладальнік, аўтар уступных артыкулаў А. М. Карлюкевіч]. — Мінск : Аверсэв, 2023. — 318. — (Сучасная беларуская літаратура).

Не абмінаецца ў «Інструкцыі па спакушэнні замужніх жанчын» і актуальная праблема, звязаная з уплывам сацыяльных сетак на наша жыццё. Некаторыя людзі сапраўды цалкам размежавалі і супрацьпаставілі «я ў інтэрнэце» і «я ў рэальнасці», пачалі блытацца ў сабе і такім чынам наўмысна «раздваілі» сваю асобу. Аднак варта памятаць, што «пасля віртуальнага знаёмства дзевяццата пераходзіць у рэальнае, а ў рэальнасці нічога перакрэсліць нельга, яно назаўсёды застаецца, як шрам пасля апендыцыту».

Складана вызначыцца з жанрам твора: інтэрв'ю, якое займае большую частку апавядання, надае ўпэўненасці, што чытаеш публіцыстычны артыкул, але разам з тым адчуваецца мастацкі стыль. Дзякуючы прыкладам з жыцця, герой інтэрв'ю заваёўвае давер даволі хутка, з'яўляецца жаданне паразмаўляць з ім, што сведчыць пра высокае майстэрства Алеся Бадака ствараць цікавых персанажаў.